

GEEN KOKOSNOOT MAAR EEN STUK SCHEDELDAK

De laatste jaren zijn op de stranden van Delfland, de Zandmotor en Maasvlakte 2 heel wat vondsten van subfossiele menselijke resten gedaan. Op Fossiel.net (1-9-2015) noemde Niels van Steijn al aantallen van “een stuk of twintig zo niet meer” van Hoek van Holland, “een stuk of vijf” van de Zandmotor, en een “stuk of drie-vier” van Maasvlakte 2. Opvallend is het relatief lage aantal van Maasvlakte 2. Over enkele vondsten is meer of minder uitgebreid gepubliceerd, bijvoorbeeld door Storm (2010), Schouten *et al.* (2014), Storm *et al.* (2014), Van Ginkel *et al.* (2014) en Meiklejohn *et al.* (2015). Diverse andere werden gepresenteerd via Fossiel.net: “stukje schedel mens?” (Niels, 20-8-2010), “stukje mensenschedel?” (Dick, 4-9-2014), “stuk mensenschedel wordt mogelijk onderzocht” (Ivan, 1-9-2015), “schedelfragment mens” (Patrick, 2-10-2015), “stuk schedel mens” (Ivan, 13-2-2016), en “mogelijk stukje mens schedel?” (Willy, 16-7-2016).

Het gaat tot nu toe bijna steeds om fragmenten van het schedeldak (neurocranium). Dit doet een of ander selectieproces vermoeden, zoals 1) andere skeletelementen worden niet herkend; 2) schedelfragmenten spoelen makkelijker aan; of 3) een ritueel waarbij schedels een rol speelden (Van Steijn, 2015). Dateringen zijn er nog maar weinig: 8425 ± 40 BP (Schouten *et al.*, 2014) en 8565 ± 45 BP (Van Ginkel *et al.*, 2014); misschien zijn er inmiddels

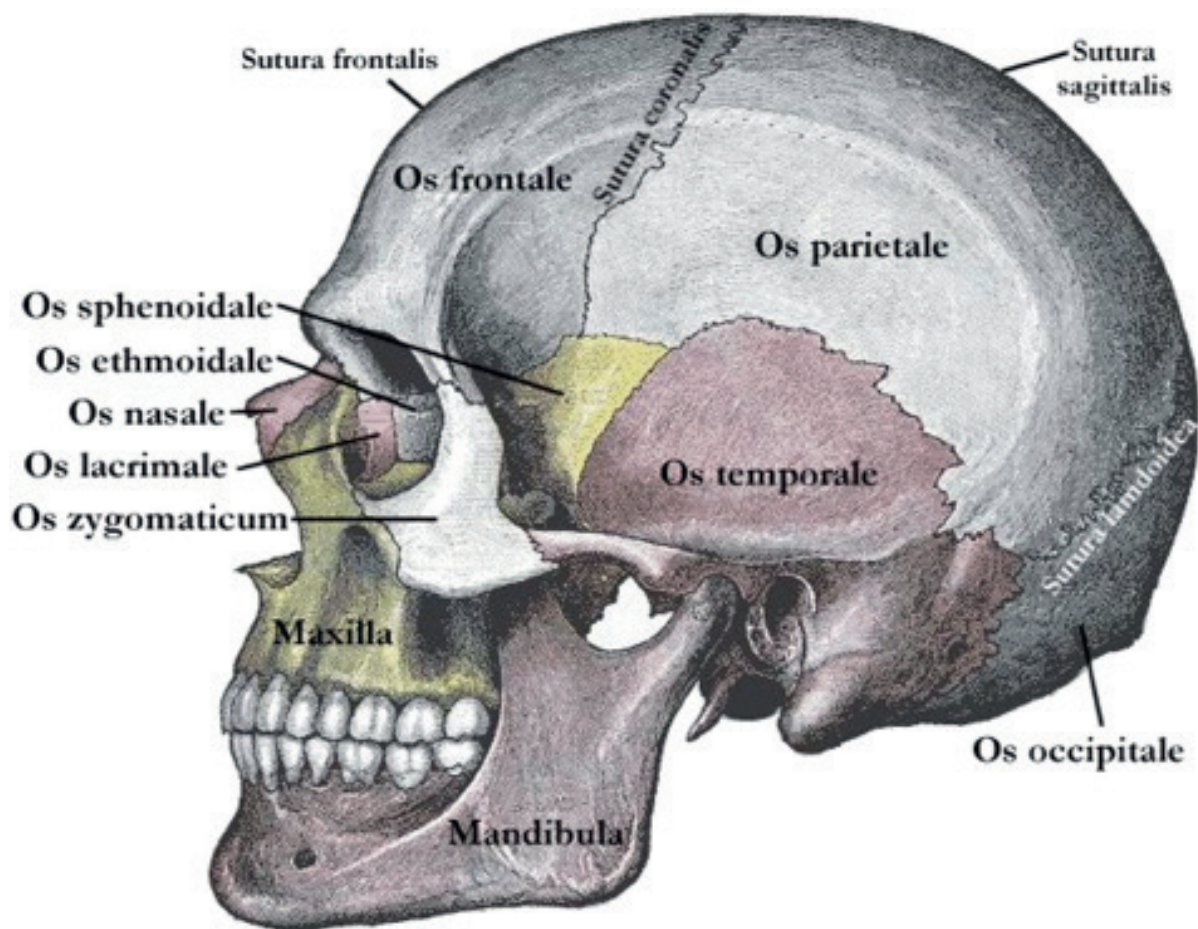
nog een paar bijgekomen.

Ik denk dat de meeste vondsten gedaan zijn door fervente verzamelaars van botmateriaal. Zelf kijk ik uit naar drijfvruchten/zaden en fossiel plantenmateriaal (zie bv. Van der Ham, 2015 en Van der Ham *et al.*, 2015), maar ondertussen raap ik natuurlijk ook botten, kiezen etc. op. Soms zijn deze zo algemeen dat ze zelfs voor een botanicus niet te missen zijn. Op 15 februari 2015 had ik een merkwaardige

ervaring. Op het strand iets ten noorden van Hoek van Holland (bij paal ZH 117) dacht ik op een meter of zes een kokosnoot boven het zand te zien uitsteken (Brochard & Cadée, 2005; endocarpen en hele vruchten spoelen regelmatig aan langs de Europese kusten), maar dichterbij gekomen zag ik dat ‘het ding’ niet vezelig en bruin was, maar een botstructuur had en zwart was. Op de holle binnenkant was wel een soort nervenpatroon te zien. De grootste diameter is ongeveer 10 cm en

Fig. 1. Binnenzijde van het achterste deel van het rechter wandbeen van een menselijke schedel, gevonden ten noorden van Hoek van Holland bij paal ZH 117. De sagittale sutuur bevindt zich aan de linker kant. De sutuur aan de bovenkant grenst aan het achterhoofdsbeen (occipitale). De andere randen zijn breukvlakken. Let op de mosdierjes onder de bovenrand.

hier en daar is opgroei van mosdiertjes te zien. Na de botanische bias voorbij te zijn begon het tot me door te dringen dat het wel eens een stuk schedel van een mens zou kunnen zijn. Een paar dagen later kon prof. Menno Hoogland (Universiteit Leiden, Archeologie) dat bevestigen. Uiteindelijk ben ik via Dick Mol bij dr. Luc Amkreutz (Rijksmuseum van Oudheden, Leiden) terecht gekomen en in goed overleg met Menno en met dr. Andrea Waters-Rist (Universiteit Leiden, Archeologie) heeft Luc het verdere onderzoek ter hand genomen. Samen met enkele collega's is hij bezig met een studie van het mesolithisch menselijk materiaal uit de Noordzee. Op het eerste gezicht vond Luc het schedelbot er al veelbelovend uitzien, waardoor het in aanmerking kwam (bij voldoende budget) voor een datering en enkele andere bepalingen. Een voorwaarde was ook dat het bot niet behandeld was (met aceton/velpon of andere middelen). Het had alleen een nachtje in kraanwater gelegen. De datering is uitgevoerd in het Centrum voor Isotopenonderzoek van prof. Hans van der Plicht in Groningen (GrA 63432) en gaf als resultaat 8375 ± 45 BP, gecombineerd 7446 ± 61 BC. De 'schade' aan het bot is minimaal. Andrea heeft het bot morfologisch onderzocht. Het is het achterste deel van het rechter wandbeen (*parietale*) van de schedel. Plaatselijk is het nogal dik, maar dit valt nog binnen de normale variatie.

Er zijn geen pathologische kenmerken. Waarschijnlijk was de schedel van een volwassen man of vrouw (18-49 jaar oud). De koolstof- en stikstofisotoopwaarden lijken op een dieet van rivier-/zoetwatervis te wijzen. Het stuk is toegevoegd aan de collectie 'Noordzee' van mesolithisch menselijk materiaal van het Rijksmuseum van Oudheden.

Met dank aan Luc Amkreutz, Menno Hoogland, Dick Mol, Hans van der Plicht, Niels van Steijn en Andrea Waters-Rist voor advies en het voortvarend determineren, beschrijven en dateren van het 'schedelbot van paal ZH 117'.

LITERATUUR

Brochard, C.J.E., G.C. Cadée (2005) Tropische drijfzaden van de Nederlandse kust. *Tabellenserie van de Strandwerkgemeenschap KNNV, NJN en JNM* 30.

Ginkel, E. van, J. Reumer, B. van der Valk (2014) *Schatten van het mammoetstrand*. Havenbedrijf Rotterdam N.V.

Ham, R. van der (2015) Fossiele walnoten uit vaderlandse bodem: Nederland hotspot op het noordelijk halfrond. *Grondboor & Hamer* 69, 106-113.

Ham, R. van der, T. van Andel, L. Butcher, I. Hanno, T. Lambrechts, K. Lincicome, P. Mikkelsen, J. Mina, B. Patterson, E. Perry, M. Romance (2015) Furrowed blister pods stranded on northern Atlantic Ocean

coasts represent an undescribed *Sacoglottis* (*Humiriaceae*) endocarp most similar to the fossil *Sacoglottis costata* Reid. *Journal of the Botanical Research Institute of Texas* 9, 137-147.

Meiklejohn, C., M.J.L.T. Niekus, J. van der Plicht (2015) Radiocarbon dating of Mesolithic human remains in the Netherlands. *Mesolithic Miscellany* 23-2, 3-48.

Schouten, S., D. Mol, T. van der Colk, P. Storm (2014) Een onderkaakfragment van een mesolitische mens (*Homo sapiens*) van het strand van Hoek van Holland. *Cranium* 31-1, 10-11.

Steijn, N. van (2015) Stuk mensenschedel wordt mogelijk onderzocht. *Fossiel.net* (2-9-2015).

Storm, P. (2010) Start onderzoek Homo sapiens resten Noordzee: micro-evolutie in de Lage landen. *Cranium* 27-2, 63-66.

Storm, P., D. Mol, S. Schouten, T. van der Colk (2014) Beschrijving mesolithisch stuk mensenkaak Hoek van Holland. *Cranium* 31-1, 12-19.